

ses i accs. secundàries, perquè ja en donen moltes els *Dag.*, Belv. i *AlcM.* Em limito a afegir-hi que entre els pescadors s'anomenen *portes* dues fustes paral·leles que es posen a la boca de l'art, aguantades, mitjançant uns *tirons*, a més distància, l'una de l'altra, per la part de l'entrada que més endins: així hi pot entrar més peix, *StPolM.*, 1929. A l'Alt Pallars, on el bestiar és tan important, fins el domèstic, anomenen *pórta* la portella del corral (Areu, Farrera, 1935). Del cat. *porta* sembla ser manlleu el cast. *porta* com a terme nàutic [1696] i futbolístic.

El llatí clàssic tendia a distingir entre *PORTA* 'portal de la ciutat' (*Annibal ad portas!* fou a Roma el crit de mobilització general, després de la batalla de Cannae), 'obertura entre muntanyes', *OSTIUM* i *JANUA* 'porta de la casa' i *FORES* 'porta d'una cambra', per més que sempre hi va haver infraccions a aqueixa distinció. En els exemples medievals citats, sembla que encara es mantingui bastant la distinció llatina, puix que es tracta de portes de castells, de l'església, i de dues cases de gent rica. Val a dir que la major part de les llengües romàniques va abolir la distinció, en perdre l'ús vulgar d'aqueixos sinònims, i generalitzar el de *PORTA*. Dels altres n'ha quedat poc rastre: de *JANUA* el diminutiu *ginella* usat a les valls de Ribes i Cerdanya, per a la portella de les cledes, port. *janela* 'finestra', i els toponímics *L'Énova*, cast. *Yanguas*, arag. *Jánobas*; d'*OSTIUM* el cat. ant. *uix* (després només el d'una bóta) i el derivat *antuixà*.

DERIV. *Portada* [Lab. 1840]; *portadella*. *Portal* [Llull, tant en sentit material com en el metafòric]: «--- Gramàtica --- a saber, construcció, declinació e vocals --- Si en nulla art ne sciència vols entrar, primerament te cové a passar per esta art de gramàtica, qui és *portal* per lo qual hom ha a passar, a saber les altres sciències», *Do. Pu.* (§ 73.3, ed. Gili, 184); «Lo Sr. rei En Pere --- apellà --- Corral Lança e --- li dix --- farem armar deu galees, e volem que --- ne siats capità, e --- irets-vos-en --- al dit port de Tunis e barrejarets tot lo dit port, e --- Corral --- entrà ab la senyera del Sr. rei en Tunis, no la volc metre per lo *portal*, ans la mès sobre la torra del *portal*», Muntaner (§ 31, Casac. I, 74.4). *Porta* externa d'una casa: «veent la donzella ja fora *portal* ---», *Decam.* v, § 5, 314.10 (trad *fuori dell'uscio*).

Els documents mostren que també hi ha *portals* amb nom propi a viles més petites, antigues: «*Portal Mazò*», construcció medieval (potser mora) a Xodos (1961). «Pres 10 claveys ['uns claus'], e mès-los al pan e ad una barra del *portal* de la Font», Vinça a. 1364 (*InvLC*, s. v. *clau*, *pan*). El *Dag.* dona moltes dades dels noms propis dels *portals* de les ciutats de Girona (1509) i sobretot Barcelona, en els Ss. xiv (*Portal de Malany*) a xvi, com «ffon notificada a la Sra. Reyna, qui era a sa posada, al *portal dels Orbs*» a. 1451 (*Ardiis* II, 133) etc. «Quintana porta: lo *portal* en les tendes ahon se tenia lo mercat», OPou (*ThPu.*, 113). Fan tancar a Vic les cases perquè no s'hi pugui refugiar el patriota condemnat: «Han fet fer unas cridas que tots los *portals* se tanquian», *Cançó d'En Bac*

de Roda (MilàF, *Romllo.*, add. 1853, n.º 41, versió B).

Les locucions mallorquines que ens reporta *Dag.* ens mostren el galant festejant la fadrina al pas de la porta (o entrant pel portal a la casa?), d'on *demanar portal* 'sollicitar assentiment per a això': «Els fadrins que s'usen ara / són pollastres --- / sense *demanar portal* - se fan senyors de la casa», gloss.; *donar portal* 'acceptar-ho, deixar-se festejar': «Na Tal *dóna portal* a En Tal». En el poblet de Mont-ros de Flamicell anomenen *portál* 'el pas cobert que comunica dues cases a manera de pont sobre un carrer' (1964), *sotinya* o *buada* en altres comarques; *portalet* ribag. (Jusseu) i val. N. (Tales); a Portell de Mlla. hi ha el *Portell dels Moros*, a la muralla (1961-5).

En algunes terres de muntanya ha pres un sentit oronímic, designant un collet o portell enasprat a la carena de serres considerables: «El *Portal de Remunye*» al capdamunt de la vall benasquesa d'aquest nom (1965); *Portal de Colomers*, portell altíssim (estret com una osca) a la carena entre la vall boïnesa de St. Nicolau i la vall aranesa de Colomers, 1953; un *portál* cap al Puig de N'Ali (Lluc, mall.), 1964.

Portalada 'portal gran d'un gran edifici' [Girona, 1509, *Dag.*]; en una de les velles versions de la Cançó del Comte N'Arnau: «Ara per la despedida, - muller lleyal / --- dem-nos las mans. / Per on passaré [jo] ara? - --- / ---Passeu per la *portalada*, - Comte l'Arnau», addició pòstuma de MilàF al seu *Romllo.*, 78R (volum Pujol-Puntí, p. 21); «lo Sr. Bisbe --- comensà les obres del palacio episcopal, y la *portalada* nova», B. de Maldà (*Excurs.*, p. 172). També 'portal gran' en el val. de Monòver, potser caduc a Val. (car l'explica SGuarner en el vocab. de *Canyís*).

Portalà 'encarregat de la guarda d'un palau o altre edifici públic' [mallorquí 1451, diccionari Aguiló], insular en general: a Eivissa en el segle xvii hi havia «portero o llavero (*portalà*) y maestro de *guayta*», Macabich (*Feudalismo*, 17); AMAlcover, *BDLC* x, 480, veiem que el pren amb funcions de porter i secretari alhora; *portalana*. *Portalatge* 'tribut per entrar en una població emmurallada' ([Ss. xiv-xvii, *Dag.*; Careta, *Barbr.*, com a substitut del castellanisme *portazgo*).

Portalejar. *Portalenc*. *Portaler* substantiu [1443] i adjectiu [S. xiv]; *portalera* (hapax rossellonès per a 'porta petita', 1296; 'cortinatge', 1546); *portalera d'un cotxo*, Lacav. «passant la claror per alguna esclatxa de les *portaleres*», Maldà, *Coll. B. V.*, 81; 'portera d'un portal gran', *Atl.* vii, 16.16 (no encara en les versions de 1867-1877). *Portaló* mall. i val. (?) per a menes de porta; però en el sentit nàutic s'ha d'estudiar millor si hi ha prou elements que assegurin la fundada sospita que sigui un compost de *porta* a *lo* 'porta a sobrevent', cf. *botaló* (< *bota* a *lo*) (BOTAR, vol. II, 162b49ss. i notes 14, 13), format amb el port. i cast. ant. *lo* 'sobrevent', fr. i escand. *lof* (*DECH*, BARLOVENTO, 516b4ss. i notes 1 i 3), puix que *lo* també havia existit en català i abans que en cast. i port. (almenys la forma *lou*, a. 1331).

Portam [Lab.; mall. *Dag.*]. *Portaner* o *portanari*.